

Psychoterapie dětí

Rodinná psychoterapie – přístupy I.

PhDr. Pavel Humpolíček, Ph.D.

Psychologický ústav FF MU v Brně

Obsah

- Behaviorální přístup v RT
  - Učení
  - Technika rodinné úmluvy
  - Výcvik v řešení rodinných problémů
- Strukturální/Strukturní přístup v RT
  - Hranice
  - Vazby
  - Moc
  - Techniky
- Funkcionální přístup v RT

Behaviorální přístup (BP) v RT

- porucha v rodině vychází z nevhodně vedené „směny“ chování
- vodítka a signály v situacích uspokojování potřeb
- zpevnění nebo averzivní následek

Učení interakčnímu chování

1. Učení podle vzoru
2. Učení podmiňováním

Učení podle vzoru

- nápodoba druhých, ztotožnění se s nimi pro učení pozorováním
- bludný kruh vzájemně neuspokojivého chování a reagování na ně
- používáno i při terapeutickém přeučování patologické interakce
- poruchový projev má „vyhasnout“ a být nahrazen

Učení podmiňováním

- rozhodující poměr mezi averzivními a odměňujícími následky
- **funkční analýza** = pokus zjistit hlavní důvod, proč se rodina uchyluje k takovému vzorci chování, který trvale přispívá k utrpení jednoho či více členů rodiny
  - zjistit:
    - » jaký projev je škodlivý
    - » které vlivy v okolí podporují nežádoucí projevy

- Terapeut má:
  - určit poruchový projev
  - stanovit cíl – alternativní vhodné chování
  - změnit vzorec sociálního zpevnění
- předpoklad - dobrý vztah terapeutické spolupráce
  - terapeut jako vzor a zdroj sociálního zpevnění

Strategie postupu BP

- experimenty se změnou chování
- domácí úkoly
- dosahování dílčích změn a postupného pokroku
- spontánní zpevňování
- nácvik jasné a přímé komunikace, výcvik v řešení problémů, operantní podmiňování žádoucího chování
- vzájemnost

Technika rodinné úmluvy

- explicitní, často písemná dohoda „popisující, kdo komu co udělá za jakých podmínek“

(Weathers, 1975)

- úmluva vychází z přání a požadavků rodiny
- úmluva stanoví nároky a povinnosti, sankce
- jasně strukturované zůsoby interakce
- u rodin s vážně rozrušenými vztahy soudržnosti

Technika rodinné úmluvy

- má vnést řád
- zdůraznit individuální odpovědnost
- objektivita a realističnost
- cíl:
  - uspokojení z rodinných interakcí
  - naučit členy rodiny postupovat objektivněji
  - realistický cit odpovědnosti

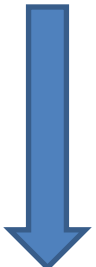
Technika rodinné úmluvy

- uzavření úmluvy – otevřeně a bez donucování, explicitně, konkrétně a jednoznačně
- dodržování úmluvy – zajistit, aby na tom byli lépe než ve skutečnosti
- chování dané v úmluvě v možnostech osoby
- obě strany vyváženě motivovány

Technika rodinné úmluvy

- opětovné zkoumání plnění účelu
- vedení záznamů
- úmluvu možné upravit
- domácí schůzky a terapeutická setkání

Výcvik v řešení rodinných problémů

- výcvik rodin ve strukturovaných strategiích řešení problémů
- schůzky mimo terapeutická setkání
- zacvičení v řízení a průběhu schůzek
- postup: problém
negativní prožitky
společný plán

Strukturní přístup v RT

- autor Salvator Minuchin, USA, 1974
- celek i části lze správně vyložit pouze v pojmech **vztahů** mezi částmi
- rodinná struktura
- **struktura** = soustava pravidel, podle nichž se jedinci vztahují k sobě
- projevuje se **operacemi**, jimiž se lidé podílejí na **výkonu funkcí**

Hranice

- rozčleňují rodinnou soustavu na části (subsystémy):
  - subsystém partnerský
  - subsystém rodičovský
  - subsystém sourozenecký

„Hranice subsystému jsou pravidla, která stanoví, kdo se zúčastní a jak.“

(Minuchin, 1974)

Hranice

- úkolem je chránit účelně vnitřní rozlišení
- podmínky fungování hranic:
  - jasné
  - komunikačně propustné
- problém:
  - hranice příliš strnulé
  - hranice propletené

Hranice

- ohraničení rodiny navenek:
  - možná nepropustná hranice vůči okolí
  - neurčitá a slabá hranice
- rodina uplatňuje **ochrannou oddělovací i přizpůsobivou spojovací funkci**
- účelné vymezení hranic záleží na:
  - vývojově přiměřením začlenění příslušníků do rodiny
  - přiměřené pevnosti a prostupnosti

Hranice

- Rodinněterapeutická intervence – přemístění hranic a změna jejich kvality

Vazby

„Spojení či opozice jednoho člena systému vůči druhému při výkonu nějaké činnosti.“ (Langmeier, 2000)

- druhy vazeb:
  - aliance
  - koalice
- patologické rodinné vazby:
  - stálá koalice
  - koalice oklikou
  - triangulace

Moc

„Moc je míra vlivu každého člena na výsledek nějaké činnosti.“ (Langmeier, 2000)

- kdo má moc vůči komu v jaké záležitosti
- problém: nedostatek funkční moci v rodině
- schopnost vytvořit novou strukturu

Vedení strukturní RT

- Cíl: změna vztahové struktury rodiny
- existující struktura se vyvozuje z praktického dění v rodině
- dva způsoby terapie: facilitace a centralizace
  - facilitace – „zevnitř“
  - centralizace – „zvenku“
    - » vůči jedinci
    - » vůči celé rodině

Vedení strukturní RT

- terapeut aktivně utváří svůj vztah vůči rodině podle strukturních cílů každé interakce
- cíl: fungování rodiny odlišným, zdravým způsobem i bez zasahování terapeuta
- vyřešení problému, ale i překupení vztahů v rodině
- „mapa rodinné struktury“

Techniky strukturní RT

- Navození interakce
- Spojování terapeuta s rodinou
- Restrukturace rodinných vztahů

Navození interakce

- techniky:
  - a) strukturování
  - b) rozehraní
  - c) úkoly

Spojování terapeuta s rodinou

- a) **„sledování“** – terapeut si osvojuje symboliku rodiny, seznamuje se symboly a učí se jich užívat
- b) **„přizpůsobení se“** – připojení terapeut k rodinnému dění v souladu s rodinnými vzorci chování
- c) **„připodobnění se“** – užívání stylu a témat komunikace

Restrukturace rodinných vztahů

- cílem je změnit strukturu vztahů a interakcí
- **systemový konflikt** = problémy, kt. vznikají ze soupeření potřeb
- **strukturní nedostačivost** = problémy z nedostatku zdrojů

řešení: → rozrušování a přestavba stávajících konfliktogenních struktur

→ vytváření nových nebo posilování již existujících struktur

Restrukturace rodinných vztahů

- a) **přestavba rodin. systému** – připojení nebo odebrání součástí
- b) **práce s poruchovým příznakem** – využití patologického symptomu k navození změny
  - příznak - náhradní naplnění potřeb
  - cíl: zamezit tuto vyrovnací funkci příznaku
  - zásahy: „přehánění příznaku“

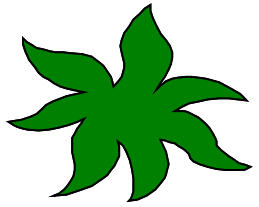
Restrukturace rodinných vztahů

- „zlehčování příznaku“
- „záměna příznaku“
- „přeznačení příznaku“
- „změna citového významu příznaku“

c) techniky navozující strukturní změnu - přímé ovlivnění struktur vazeb, hranic a moci, zvenku a zevnitř

Restrukturace rodinných vztahů

- 4 podoby zásahů:
  - a) rozložení existující vztahové struktury
  - b) vytvoření nové struktury
  - c) posílení existující struktury
  - d) přestavba struktury

Technika „Ostrov rodiny“

- autoři Rieger a Vyhnálková (1996)
- integrující přístup
- „ostrov ležící v oceánu“ – místo pobytu ve světě pro léčenou rodinu
- „návštěvy“ terapeutů – vhled, doporučení, využívají nonverbální nástroje a aktivity, symbolické komunikace

Technika „Ostrov rodiny“

- indikace:
  - 1) problémy vývojových změn
  - 2) problémy z náhlých událostí v rodině
  - 3) problémy vyvolané poruchami osobnosti a poruchami chování
- nároky na schopnost pohotově a tvořivě „překládat“ verbální a neverbální sdělení rodiny

Funkcionální přístup v RT

- 8 principů pro posouzení dys/funkčnosti rodiny (Murray Bowen):
  1. emocionální systém jádrové rodiny
  2. diferenciací self
  3. geneogram
  4. rodinné projekce
  5. emocionální odřezání
  6. základní molekula rodiny (trojúhelník -- detriangulace)
  7. multigenerační přenos
  8. rodinná konstelace